

એ ડોલ્સ હાઉસ (છેલ્લું દ્રષ્ય)

લેખક: હેન્રિક ઈબ્સન - રૂપાંતર: નરેશ કાપડીયા

(પતિ હેલ્મર અને પત્ની નોરા હમણાં જ દિવાન ખંડમાંથી છૂટા પડ્યા છે. નોરા શયનખંડમાં ગઈ છે. બીજી દિશામાંથી હેલ્મર દાખલ થાય છે.)

હેલ્મર: (બૂમ પાડતા) નોરા, નોરા..

નોરા: (ગભરાયેલી બહાર આવે છે, તેની ચોરી પકડાઈ ગઈ છે, તેનો સ્પષ્ટ અપરાધભાવ તેના ચહેરા પર છે.) આહ. જી.

હેલ્મર: (પત્ર બતાવી) આ શું છે? તું જાણે છે આ પત્રમાં શું છે?

નોરા: હા. એ ટોરવાલ્ડનો પત્ર છે. તમને ખબર પડે તે પહેલાં મારે જીવ દઈ દેવો હતો.

હેલ્મર: એટલે કે આ સાચું છે. ઓહ. હું જેને અશક્ય માનતો હતો, તે સાચું છે. મારી વહાલસોયી પત્ની એક ગુનેગાર છે. હજી હમણાં જ મેં તને વહાલથી બેડરૂમમાં વળાવી અને આ પત્રએ આપણને જાણે કાયમી દૂર કરી દીધાં.

નોરા: મને એ આપી દો. મારો ગુનો છે, હું ભોગવી લઈશ. તમારી માનહાની નહિ થવા દઉં. ટોરવાલ્ડ તો નીચ છે.

હેલ્મર: અને એ નીચ વકીલને તેં તારા બાપની ખોટી સહી કરી આપી? થોડી રકમની લોન માટે? હવે જ્યારે હું શહેરની સૌથી મોટી બેંકનો મેનેજર બન્યો છું ત્યારે તે મને બ્લેકમેઈલ કરશે? તારા કારણે?

નોરા: મારે એ નહોતું કરવું જોઈતું. મારે તમને કહી દેવું જોઈતું હતું.

હેલ્મર: તેં મને કહ્યું નહિ, તેં મારો વિશ્વાસઘાત કર્યો. નોરા, નોરા તું? તું હવે મારી પત્ની રૂપે રહેવાને લાયક નથી. મેં તારો ભરોસો કર્યો, મારી પત્ની બનાવી. સમાજમાં પ્રતિષ્ઠા અપાવી. હજી બે કલાક પહેલાં આખું શહેર બોલ-રૂમમાં આપણને માન આપીને તાળી વગાડતું હતું. અને હવે? એ લોકો આપણા પર યૂ યૂ કરશે?

નોરા: મારે એ નહોતું કરવું જોઈતું.

હેલ્મર: મેં તને મારું જીવન સોંપ્યું, મારું ઘર સોંપ્યું, મારા - આપણા બાળકો તારા પડછાયામાં ઉછરે છે.. ઓહ.. (નોરા અપરાધભાવથી જોયા કરે) તું એને લાયક નથી. મને, આપણા લગ્નને, અરે આપણા બાળકોની મા રૂપે પણ તું મને સ્વીકાર્ય નથી.

નોરા: તમે નિષ્કૃત ન બનો, પ્લીઝ. હું કશોક જતી રહીશ.

હેલ્મર: ના, હવે હું તને કશે નહિ જવા દઉં. તું મારી સાથે જ રહેશે, સમાજની નજર સામે આપણે પતિ-પત્નીનું નાટક ભજવીશું, પણ તું મારા અને મારા સંતાનોથી કાયમી દૂર રહેશે, કમબખ્ત ઔરત.

નોરા: મને આવી સજા ન કરો, પ્લીઝ.

(દરવાજો ખખડે)

હેલ્મર: આટલી મોડી રાતે? કોણ છે? (જાતે મુખ્ય દરવાજા તરફ જાય, બીજો પત્ર લઈ પરત થાય) લો, બ્લેકમેઈલ શરૂ. ટોરવાલ્ડે તારા નામે પત્ર મોકલ્યો છે. પણ સભ્યતા છોડીને હું તે વાંચીશ. તું હવે મારી પત્ની રહી નથી. જોઈ તો ખરો કે શું છે એની શરત? (પત્ર વાંચે) મને માફ કરો, નોરા. મને મારી ભૂલ સમજાય છે. હું એટલો નીચ નથી કે તમારા સન્માનના - આનંદના દિવસોને શોકમાં ફેરવી નાંખું. તમારા પતિની નજરમાં તમને નીચા પાડવાનું મને નથી ગમતું. આ સાથે તમે જેના પર તમારા પિતાજીની ખોટી સહી કરી હતી, તે દસ્તાવેજ પરત કરૂં છું, તમે તેનો નાશ કરજો. હેલ્મરને ખબર પણ નહિ પડવા દેતા. (નોરા અચરજથી જોયા કરે.) નોરા, મારી વહાલી પત્ની નોરા, લે, આ તો શૂળીનું વિદ્ય સોયથી ગયું. બાળી નાંખ આ દસ્તાવેજને! તેં ખોટી રીતે કરેલી સહી મારે જોવી પણ નથી. (આપે) જા, મેં તને માફ કરી. મારી પ્રિય પત્ની માફીની અધિકારી છે. અને યાદ રાખજે, જે પત્નીને પતિની માફી મળે છે, તે વધુ પ્રેમની અધિકારી બને છે. (નોરા હજી અચરજથી જોયા જ કરે છે.), મારી વહાલી લાવરી, મારી કૂદાકૂદ કરતી ખિસકોલી, ફરીથી બનાવી દે આ ઘરને નંદનવન.

નોરા: સોરી હેલ્મર. હવે એ નહિ બને.

હેલ્મર: નોરા! આ તું શું કહે છે?

નોરા: હા પતિદેવ, હું તમારી વહાલી પત્ની નોરા. હું જ તમને કહું છું. ઘડી પહેલાં હું ગુનેગાર હતી. મારો ગુનો શું? તમે ખૂબ માંદા હતાં, ત્યારે મોટા શહેરની હોસ્પિટલમાં તમારી સારવાર કરાવવા માટે મેં મારા પિતાના નામે લોન લીધી તે? તમારા નામ પર લોન નહોતી મળતી ત્યારે પિતાના નામે લોન મેળવવા મેં તેમની ખોટી સહી કરી તે મારો ગુનો? મારા પિતાને આ વાતની ખબર ન પડે તે માટે ઘર ચલાવતા બચેલા પૈસાથી એ લોન ધીમે ધીમે પરત કરતી રહી તે મારો ગુનો? તમારી પાસેથી થોડા વધુ પૈસા મળે માટે તમે કહો તેમ શણગારેલી ટિગલીની જેમ તમારી આજુબાજુ કૂદાકૂદ કરતી રહી એ મારો ગુનો? અરે એ ગુનો હોય, તો મને તેની સજા પણ કબૂલ છે. પતિદેવ, તમે મને એક ક્ષણમાં પત્નીમાંથી અજાણી સ્ત્રી બનાવી શકો છો? આપણા બાળકોની માતા રૂપે વિસ્થાપિત કરી શકો છો?

હેલ્મર: નોરા, આર યુ ઓકે? તને આઘાત લાગ્યો છે, મેં જે કઠોર શબ્દો કહ્યાં તે બધાં જ પાછા લઈ લઉં છું. જો ડાર્લિંગ, આંખ મિંચીને સૂઈ જા. સવારે બધું બરાબર થઈ જશે. જા.

નોરા: હવે કશું જ બરાબર નહિ થાય, મારી આંખ ખૂલી ગઈ છે પતિદેવ, હવે આંખ મિંચીને ચેનથી સૂવાનો સવાલ જ નથી. હું વિચારું છું, હું કોણ છું? મારા પિતાની પુત્રી? જેમણે મને ખુબસુરત ટિગલીની જેમ ઉછેરી, જેથી તમારા, મારા પતિદેવના હાથમાં હાથ નાંખીને સમાજ સામે નાચતી રહું? હું ટિગલી છું. આ ઘર એક ટિગલી ઘર છે.

હેલ્મર: નોરા, યુ આર નોટ વેલ. યુ આર નોટ ઈન ચોર એલિમેન્ટસ.

નોરા: યસ, આ વોઝ નોટ ઈન માય એલિમેન્ટસ, હવે હું મારામાં બરાબર આવી ગઈ છું. હું ટિગલી બનીને જીવવા નથી માંગતી, પતિદેવ. પેનથી કરેલા એક નાનકડા ઘસરકા માટે તમે મને તમારાથી, મારા સંતાનોથી દૂર કરી શકો. છતાં, તમારું માન જાળવવા માટે સમાજ સામે, તમારી સાથે સોહામણી ટિગલીની જેમ નાચતી રહું? સોરી, માય ડિયર હસબન્ડ. મારે હવે મારા અસ્તિત્વને શોધવું છે. હું કોણ છું? મારા પિતાની વહાલી દિકરી? તમારી વહાલી પત્ની? આપણા બાળકોની વહાલી મંમી? સમાજ સામે બનાવટી હસતી ટિગલી? ના, હું નોરા છું. એક જીવતી - જાગતી - ઘબકતી સ્ત્રી છું. કુદરતનું અદભૂત સર્જન છું. મારી ઘરની પર તમે અને તમારો સમાજ ધૂમતા રહે છે! હું જાઉં છું, હેલ્મર. તમારી કાળજી લેજો.

હેલ્મર: નોરા. તું ક્યાં જાય છે? મને આપણા ઘરને છોડીને તું કશે જઈ શકશે?

નોરા: (મુખ્ય દરવાજા તરફ જતાં) હા, હું તમને અને આ ટિગલીઘરને છોડીને જાઉં છું, કારણ કે હું ટિગલી નથી, નોરા છું. ગુડ બાય.

હેલ્મર: શું કરું તો તું તારો નિર્ણય બદલી શકે?

નોરા: કોઈ ચમત્કાર જ એવું કરી શકે. અને એ ચમત્કાર એટલે તમારું, તમારા સમાજનું બદલાવું. તમે બદલાઈ શકશો? તમારો સમાજ બદલાઈ શકશે? ચમત્કારો સામાન્ય રીતે બનતા નથી પતિદેવ..

હેલ્મર: (છેલ્લો દાવ) નોરા, જરા વિચાર કે તારા વિના આપણા સંસારનું, આપણા સંતાનોનું શું થશે? એમને ખાતર રોકાઈ જા.

નોરા: સોરી, પતિદેવ, હજી બે ઘડી પહેલાં જ તમે મને એ માયામાંથી મુક્ત કરી હતી. જીવન એ કંઈ ટિગલા-ટિગલીનો ખેલ નથી, કે બાજી ફોક કરી શકાય. (મક્કમતાથી ચાલી જાય.)

હેલ્મર: નોરા જઈ શકે? ના. તે પાછી આવશે, મારે માટે, સંતાનો માટે.

(ત્યાં જ મુખ્ય દરવાજો બંધ થવાનો અવાજ આવે, 'ઘડામ'.)